

7. Otchet popechy`telya ky`evskogo uchebnogo okruga o sostoyany`y` uchebnykh zavedeny`j okruga za 1897 god. Ky`ev: Ty`po-Ly`tografy`ya Vysochajshe utver. Tovary`shh. Y`. N. Kushnerev y` Ko. Ky`evskoe otdeleny`e, Vy`by`kovsky`j bul`var, d. № 8b. 1898.

Отримано редакцією 25.05.2018 р.

УДК 378.014.62

DOI 10.31376/2410-0897-2018-1-37-256-264

Григорій Васильович Луценко,
доктор педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
e-mail: gr1974@ukr.net

Олена Анатоліївна Маковська,
кандидат педагогічних наук, доцент
e-mail: olenam2011@ukr.net

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МОНІТОРИНГУ В СИСТЕМІ РОБОТИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

У статті розглянуто проблему моніторингу як спеціальної системи, певного процесу, технології. Встановлено, що у сфері освіти метою моніторингу є побудова нових та вдосконалення наявних систем управління освітньою діяльністю закладу освіти у цілому та його структурних підрозділів зокрема. Відповідно до сформульованої мети моніторингу визначаються його основні завдання. До них відносимо розроблення чіткої системи критеріїв оцінювання діяльності викладацького складу й студентів/учнів та методик застосування таких критеріїв на практиці; розроблення методик аналізу отриманих даних за різними параметрами (кількісними та якісними) для встановлення позитивних та негативних факторів, що впливають на функціонування системи освіти; створення звітної документації із зазначенням можливих способів подолання негативних тенденцій.

Ключові слова: освіта, управління, менеджмент, моніторинг, модель, система, сталий розвиток.

Постановка проблеми. Поняття моніторингу досить складне і багатогранне. Воно походить від латинського *monitor* – той, що нагадує, наглядає, застерігає. Уперше це поняття було використано в ґрунтознавстві, потім в екології (моніторинг навколишнього середовища), а пізніше – і в інших науках: біології, техніці, соціології, економіці, банківській діяльності, психології, теорії управління, медицині, педагогіці та у сфері освіти в цілому.

Незважаючи на широку сферу застосування інституту моніторингу, ще не можна стверджувати, що ця категорія вивчена досить ґрунтовно в усіх сферах життєдіяльності людини. До такої сфери, зокрема, належить сфера освіти та державне управління нею. Останнім часом пропонуються теоретичні розробки та проводяться різноманітні експерименти, спрямовані на створення ефективних методик вимірювання параметрів досліджуваних об'єктів у системі освіти, визначення показників і критеріїв якості освітнього процесу [1; 2 та ін.].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняттєвий апарат з питань моніторингу в освітній галузі розроблявся багатьма вченими, серед яких Г. Єльнікова, О. Касьянова, О. Коберник, С. Сіліна, О. Субетто, С. Шишов та ін.

Змістовний аналіз різних підходів до визначення поняття моніторингу в освітній сфері був проведений Т. Лукіною [3].

Таким чином, дослідники розглядають моніторинг як спеціальну систему, певний процес, технологію; розмежовують та об'єднують з процесами оцінювання й контролю; відзначають характерні особливості цього феномену; будують свої класифікації за різними ознаками; пропонують моделі моніторингових систем на різних рівнях освіти для проведення досліджень у галузі оцінювання якості освіти тощо.

Мета статті полягає в аналізі й узагальненні можливостей використання інструментарію освітнього моніторингу в системі роботи органів державного управління освітою.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що інститут моніторингу використовується в

різних сферах життєдіяльності людини, розробляється його методологічний апарат, створюються різноманітні засоби вимірювання, це питання не можна вважати вивченим остаточно. Залежно від спеціалізації, фаху та особистих уявлень ученого про сутність згаданого поняття, об'єкта, який досліджується в процесі моніторингу, змінюються його визначення, цілі, функції, форми проведення обстеження та застосований інструментарій.

Наукові джерела [4-8] використовують такі поняття, як «моніторинг в освіті», «освітній моніторинг», «моніторинг якості навчання», «психологічний моніторинг», «педагогічний моніторинг». С. Сіліна трактує «моніторинг в освіті» як процес безперервного, науково обґрунтованого трасування педагогічного процесу підготовки фахівця з метою оптимізації освітніх завдань, а також засобів і методів їх розв'язання, з метою оптимального управління педагогічним процесом [6]. Близьким до наведеного вище є поняття «освітній моніторинг», що визначається як система організації накопичення, збереження та обробки інформації про функціонування освітніх систем в їх найрізноманітніших проявах, що використовується для відстеження поточного стану та передбачення основних тенденцій розвитку системи.

Використовуючи термін «відстеження», що фактично співвідноситься з поняттям контроль, тим не менш ми вважаємо за потрібне відзначити відмінність між поняттями «моніторинг» та «контроль». Так, у роботах О. Касьянкової, С. Шишова моніторинг навчальної діяльності розглядається як сукупність контролюючих дій, що забезпечують спостереження й корегування навчальних результатів [4; 8]. У той час у роботах З. Рябової [9, с. 7–8] визначається, що контроль є однією функцією управління, тоді як моніторинг пов'язаний із сукупністю цих функцій і, таким чином, формує не лише наукову базу для ухвалення управлінських рішень, але й забезпечує процеси поточного регулювання та прогнозування розвитку спостережуваного об'єкта управління. Ще одна відмінність між контролем та моніторингом визначається умовами їх застосування. Так, контроль оптимально використовувати для стаціонарних спостережуваних систем, у той час як моніторинг використовується для динамічних систем, тобто для систем, що перебувають у неперервному розвитку або зазнають постійних змін.

Наступним базовим поняттям, спорідненим з поняттям «моніторинг», є «діагностування». Діагностування здійснюється для отримання інформації про стан контрольованого об'єкта у певний момент часу або за певних обставин. При цьому поточний стан об'єкта визначається відносно деякого нормального (такого, що відповідає плану) стану цього об'єкта. Еволюція системи в часі, зміна обставин функціонування приводять до зміни умов діагностування. Як зазначено в [10, с. 8], в управлінській діяльності діагностика передбачає вивчення стану навчально-виховної роботи з предмета.

Поділяємо думку Г. Єльнікової, що «моніторинг функціонально пов'язаний з усіма етапами управління, утворюючи з ними замкнений цикл регулювання» [11, с. 20]. До замкненого циклу регулювання включаються наступні компоненти – формування спільної мети, визначення очікуваного результату, узгодження дій та визначення напрямів їх прикладення, виявлення динамічних тенденцій поведінки системи, забезпечення зворотного зв'язку, прогностичне регулювання.

Також моніторинг можна розглядати як систему заходів, спрямованих на накопичення та аналіз інформації, що використовується для вивчення й оцінювання якості професійної підготовки спеціалістів та прийняття управлінських рішень, виявлення характерних особливостей і тенденцій.

Таким чином, у сфері освіти метою моніторингу є побудова нових та вдосконалення наявних систем управління освітньою діяльністю закладу освіти у цілому та його структурних підрозділів зокрема. Відповідно до сформульованої мети моніторингу визначаються його основні завдання. До них ми відносимо розроблення чіткої системи критеріїв оцінювання діяльності викладацького складу й студентів/учнів та методик застосування таких критеріїв на практиці; розроблення методик аналізу отриманих даних за різними параметрами (кількісними та якісними) для встановлення позитивних та негативних факторів, що впливають на функціонування системи освіти; створення звітної документації із зазначенням можливих способів подолання негативних тенденцій.

Сформульовані вище завдання моніторингу дозволяють стверджувати про множинність об'єктів моніторингу, що узгоджується з [7, с. 161]. У загальному, об'єктами моніторингу в системі освіти можуть виступати структури, ролі, сценарії, ситуації або функціональні аспекти. До них ми відносимо окремі компоненти системи освіти, процес підготовки майбутніх фахівців, методики та технології, що при цьому використовуються, окремі складові цього процесу, його результати, різноманітні види діяльності суб'єктів освітньої сфери.

Для чіткого визначення предмета моніторингу дослідимо взаємодію таких понять, як ефективність, результативність та якість. У загальному, якість освіти є комплексним поняттями, що охоплює якість наданих освітніх послуг та якість результатів підготовки майбутнього спеціаліста. При цьому якість наданих у сфері освіти послуг розглядається як множина характеристик освітнього процесу. Оцінюваним критерієм є

результати, що демонструються випускниками (наприклад, оцінки підсумкової державної атестації чи кількість та рейтинг опублікованих наукових робіт).

Встановимо зв'язок між поняттями «освітній моніторинг» та «якість освітніх послуг». Для забезпечення якісної підготовки фахівців потрібне дотримання вимог професійно-освітньої програми, освітніх стандартів; наявність кваліфіковано розроблених комплексів навчально-методичних матеріалів, що отримали схвальні висновки експертів зі числа професорсько-викладацького складу. У сучасних умовах якісна підготовка неможлива без використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; урахування тих змін, що відбулися в останні роки у сфері механізмів поширення інформації та обміну нею. Важливим фактором є використання практично-орієнтованих методів навчання для максимальної адаптації випускників до практичної діяльності, що, на нашу думку, принципово для формування позитивної мотивації. Якісна підготовка неможлива без розвинутої системи контролю результатів навчання та забезпечення механізмів зворотного зв'язку для адекватної оцінки педагогами власної діяльності. Результативність є показником, наскільки правильно організовано управління освітнім процесом у закладі освіти та якою мірою діяльність викладацького складу впливає на функціонування системи управління та підготовку майбутніх випускників [12].

Деталізуємо поняття: об'єкти, рівні, функції, принципи освітнього моніторингу.

Об'єктами освітнього моніторингу можуть бути як окремі підсистеми освіти, так і різні аспекти й процеси, що відбуваються в цій системі, як-от середня або вища освіта, навчальні досягнення учнів тощо. Серед найуживаніших підходів, до яких вдаються країни в побудові об'єктної моделі моніторингу, тобто визначення категорій об'єктів, відкритих для моніторингових процедур, передусім можна назвати такі [13]:

– *результативний підхід*, що передбачає моніторинг лише категорії, яка об'єднує об'єкти, які належать до результатів освітнього процесу;

– *системний підхід*, який розширює об'єкти, що підпадають під моніторингові процедури в освіті, об'єднуючи їх у три основні категорії:

- категорія, що містить ресурсні аспекти, тобто ресурси (фінансові, людські тощо), що їх вкладають в освіту;

- категорія, яка об'єднує аспекти, що стосуються освітнього процесу;

категорія, до якої належать об'єкти, що належать до результатів освітнього процесу.

Сучасні тенденції розвитку моніторингу в освіті засвідчують перевагу *комплексного підходу* у виборі об'єктів моніторингових процедур. Тому моніторинг на сучасному етапі обов'язково передбачає аналіз демографічних, соціальних та економічних аспектів. Об'єктна модель моніторингу, що базується на комплексному підході, є такою (рис. 1) [14].

Рівні освітнього моніторингу. Система моніторингу якості освіти підпорядкована ієрархічним зв'язкам освітньої системи. Тому об'єктами оцінювання можуть бути всі ті, хто задіяний в обстеженні – учні та студенти, вчителі й викладачі, навчальні заклади, їх керівники, органи управління різних рівнів та їх інфраструктурні підрозділи тощо. За цією ознакою систему моніторингу освіти можна розглядати на *різних рівнях її функціонування*, а саме:

– індивідуальному рівні самооцінки учнями й студентами якості своєї загальноосвітньої та професійної підготовки, суспільної, професійної й життєвої компетентності, досвіду оволодіння алгоритмічними й евристичними способами діяльності, навичками критичного мислення;

– локальному рівні оцінювання навчальним закладом учасників освітньо-виховного процесу щодо якості освіти, досягнення ними поставленої мети в опануванні вимог державного стандарту відповідного рівня освіти, коригування стратегії розвитку за соціальними, педагогічними, економічними та іншими показниками;

– муніципальному рівні оцінювання місцевими органами управління суб'єктів освітньої діяльності (рівня навчальних досягнень учнів і студентів, кваліфікації та педагогічної майстерності вчителів і викладачів, компетентності керівників навчальних закладів тощо) та порівняння результатів діяльності власної мережі навчальних закладів;

– регіональному рівні оцінювання ефективності функціонування місцевої системи освіти, зокрема підпорядкованих органів управління, забезпечення ними державної освітньої політики в регіоні, вибіркоче вивчення ефективності роботи окремих навчальних закладів і органів управління, вдосконалення мережі навчальних закладів на підставі аналізу одержаних даних;

– державному рівні акцентованого й узагальненого оцінювання якості функціонування національної системи освіти та порівняння її показників з міжнародними індикаторами й системами, забезпечення єдиної методології державної атестації випускників навчальних закладів, аналіз і порівняння

стану реалізації державної освітньої політики в різних регіонах України [15].

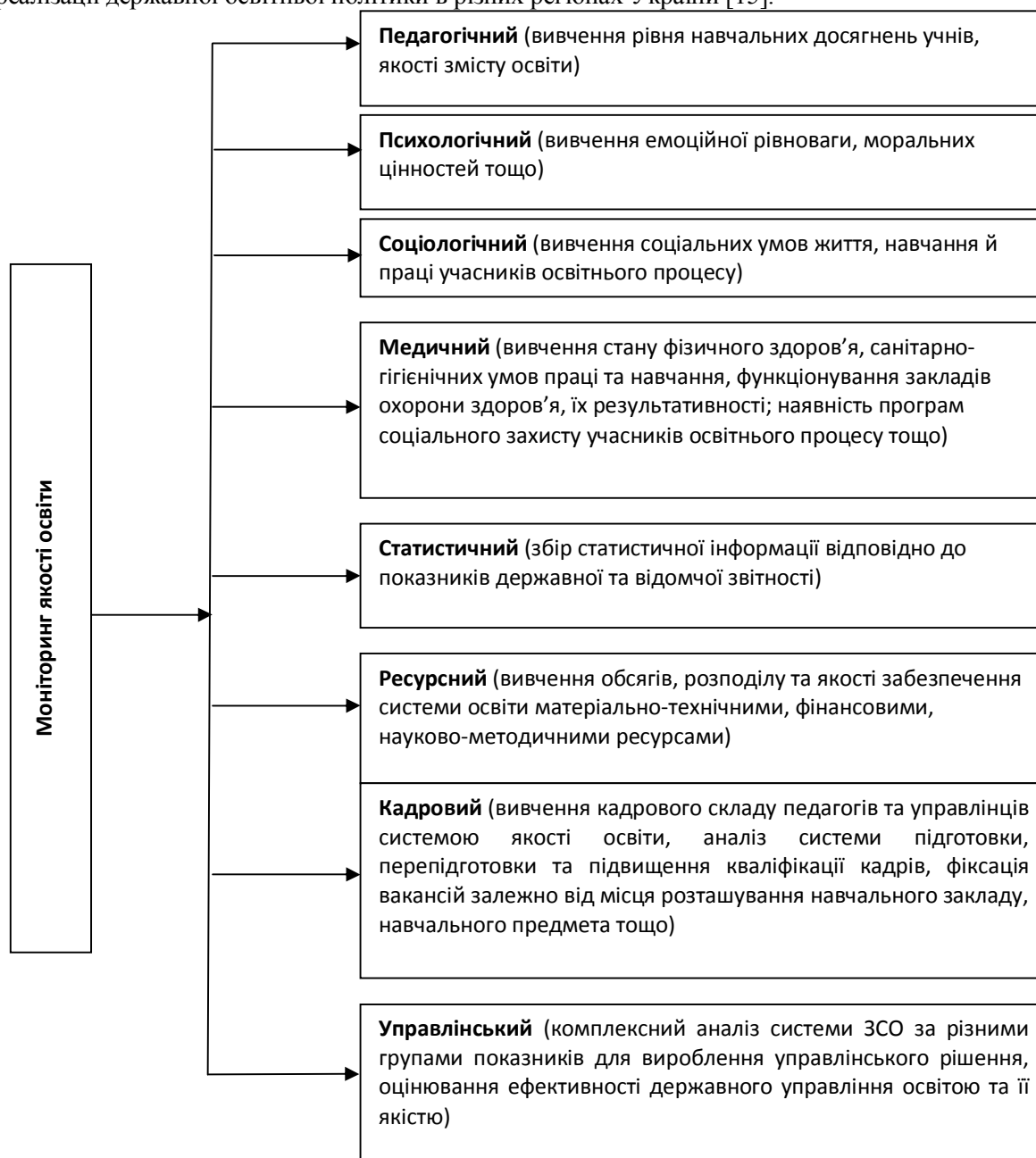

Рис. 1 Види моніторингу за засобами, які використовуються для його проведення

Функції освітнього моніторингу. Моніторинг освіти характеризується досить широким функціональним полем, що пояснюється як складністю самого об'єкта дослідження, так і багатогранністю сфер застосування отриманих результатів. Функції освітнього моніторингу можуть визначатися метою конкретного дослідження і тим, хто виступає його замовником. Саме тому в різних джерелах можна знайти різні переліки функцій моніторингу освіти, які іноді мають суттєві відмінності. Так, наприклад, А. Тайджман і Т. Невілл Послтвейт до найважливіших функцій, що їх виконує моніторинг, відносять такі [14, с. 25]:

1. *Функція підзвітності:* моніторинг надає інформацію про стан освітньої системи та наявні проблеми з метою її використання для обговорення й модернізації освітньої політики.

2. *Інформаційно-просвітницька функція:* інформація, отримана за допомогою моніторингу, сприяє кращому розумінню принципів і законів функціонування системи освіти й дає змогу порівняти національні освітні системи з такими ж в інших країнах.

3. *Функція прийняття рішень:* моніторинг дає змогу активізувати діяльність органів управління системою освіти в різних напрямках і спонукати до оптимального прийняття рішень на всіх рівнях.

4. *Функція наукового прогресу*: моніторинг якості освіти сприяє розвитку педагогічної теорії й інноваційних технологій вимірювання результатів, що їх продукує освітня система.

5. *Функція адміністративного контролю*: впливає на структуру, засоби й наслідки прийняття рішень у системі освіти.

Згідно з Т. Лукіною функціями моніторингу якості загальної середньої освіти є [16]:

1. *Інформаційна*. Збирання статистичної інформації про результати функціонування системи загальної середньої освіти дає змогу здійснювати оперативне державне управління, з'ясувати результативність та ефективність діяльності освітньої системи, її окремих елементів і складових частин.

2. *Активізувальна*. Залучення до дослідження вчителів, працівників органів державного управління освітою, методистів, адміністрації, батьків підвищує рівень їхньої педагогічної культури, відкриває можливості для пошуку нових методик навчання, перебудови освітньо-виховного процесу та державно-громадського управління ним з метою поліпшення якості підготовки учнівської молоді.

3. *Формувальна*. Дані щодо окремих показників якості загальної середньої освіти (наприклад, засвоєння учнями змісту освіти, ефективність конкретного загальноосвітнього освітнього закладу тощо) педагог, директор школи, працівники місцевого органу державного управління освітою мають використовувати для організації конкретної роботи з об'єктом дослідження. Така функція найчастіше реалізується на нижчих рівнях системи моніторингу якості загальної середньої освіти.

4. *Корекційна*. Ця функція тісно пов'язана з попередньою. Відстеження в процесі моніторингових досліджень конкретних недоліків, виявлення причин, що впливають на якість загальної середньої освіти в усіх її проявах, фіксація численних непередбачуваних результатів освітнього процесу передбачає організацію в подальшому відповідної коригуючої діяльності, спрямованої на виправлення ситуації. На відміну від формувальної функції, корекційна проявляється на будь-якому рівні проведення моніторингу якості освіти.

5. *Кваліметрична*. Така функція передбачає визначення системи індикаторів і критеріїв якості загальної середньої освіти, встановлення правил щодо проведення оцінних процедур і застосування певного інструментарію, який використовується для підготовки висновків та рекомендацій про стан загальної середньої освіти для системи державного управління освітою.

6. *Діагностична*. Для розроблення рекомендацій органам державного управління освітою всіх рівнів необхідно з'ясувати не лише кінцеві результати діяльності освітньої системи і зафіксувати наслідки реформ. Більш важливим є встановлення причин, глибинних процесів, що зумовлюють такі зміни, тобто необхідне діагностування системи загальної середньої освіти та її якості.

7. *Аналітична*. Виявлені проблеми у загальній середній освіті, фактори впливу на її якість, усі отримані дані підлягають різноманітним видам аналітичного дослідження, на підставі якого й надаються рекомендації для органів державного управління якістю загальної середньої освіти.

8. *Моделювальна*. Ця функція дуже тісно пов'язана з аналітичною, оскільки побудова різноманітних моделей ситуацій, впливів на них суспільно-політичних процесів та інших факторів можлива лише після проведення докладного аналізу досягнутого стану системи загальної середньої освіти.

9. *Прогностична*. Така функція передбачає побудову різноманітних моделей майбутнього стану системи загальної середньої освіти, її елементів, окремих об'єктів на підставі результатів аналізу та узагальнення здобутої інформації (так званий пошуковий прогноз), а також розроблення можливих моделей способів досягнення цього стану (нормативний прогноз).

10. *Управлінська*. Ця функція моніторингу якості освіти може розглядатися як вирішальна з погляду остаточного використання інформації, отриманої в процесі досліджень, оскільки завершальним етапом реалізації моніторингової діяльності є прийняття певних державно-управлінських рішень, спрямованих на усунення небажаних наслідків реформування системи загальної середньої освіти, поліпшення якості її функціонування.

Принципи освітнього моніторингу. Моніторинг може одночасно використовуватися і як засіб проведення соціально-педагогічних досліджень, і як інструмент державно-управлінського впливу на систему освіти. Функціонування системи моніторингу освіти ґрунтується на таких *принципах* [17]:

– *узгодженості* нормативно-правового, організаційного та науково-методичного забезпечення його складових;

– *об'єктивності* отримання та обробки інформації, що передбачає максимальне виключення суб'єктивних оцінок, урахування всіх результатів, створення для всіх учасників дослідження рівних умов у процесі перевірки якості підготовки;

– *комплексності* дослідження різноманітних аспектів освітнього процесу, обробки та аналізу отриманих результатів;

– *безперервності* та тривалості спостережень за станом освіти;

- *своєчасності* отримання, обробки та використання об'єктивної інформації про якість освіти;
- *перспективності* запланованих моніторингових досліджень, їх спрямованості на вирішення актуальних завдань розвитку освіти;
- *рефлексивності*, яка проявляється в аналізі на всіх рівнях державно-громадського управління якістю освіти результатів освітньої діяльності, здійсненні самооцінки і самоконтролю;
- *гуманістичної спрямованості* моніторингу якості освіти – створенні обстановки доброзичливості, довіри, поваги до особистості, максимально сприятливих умов, позитивного емоційного мікроклімату; неможливості використання результатів досліджень для застосування органами державного управління будь-яких карних дій;
- *відкритості та оперативності* доведення результатів досліджень до відповідних органів управління, громадськості, зацікавлених міжнародних установ.

Реалізація кожного із зазначених принципів функціонування системи моніторингу якості освіти на різних його рівнях має певні відмінності, зумовлені цілями і завданнями цього рівня, особливостями та метою проведення окремого дослідження. Але, незважаючи на зовнішні відмінності, що існують на цих рівнях, моніторингова діяльність має здійснюватися у межах системного аналізу всіх складових освітнього процесу і базуватися на систематичності, цілісності та комплексності досліджень. Це пояснюється тим, що освітній процес має цілісний характер, тому спостереження за ним та його оцінювання (тобто моніторинг) передбачає всебічне вивчення різних його аспектів, використання комплексу критеріїв та сукупності способів і методів контролю.

Висновки. На основі вищевикладеного можна стверджувати, що на сучасному етапі у сфері освіти метою моніторингу є побудова нових та вдосконалення наявних систем управління освітньою діяльністю закладу освіти у цілому та його структурних підрозділів зокрема. Відповідно до сформульованої мети моніторингу визначаються його основні завдання. До них ми відносимо розроблення чіткої системи критеріїв оцінювання діяльності викладацького складу й студентів/учнів та методик застосування таких критеріїв на практиці; розроблення методик аналізу отриманих даних за різними параметрами (кількісними та якісними) для встановлення позитивних та негативних факторів, що впливають на функціонування системи освіти; створення звітної документації із зазначенням можливих способів подолання негативних тенденцій.

Крім того, проведення моніторингу та порівняння отриманої інформації з міжнародними показниками дає змогу одержати матеріал для оцінювання стану освітньої системи порівняно з іншими країнами, що надзвичайно важливо в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів.

Список використаних джерел та літератури

1. Лукіна Т. О. Регіональний аспект реформування державного управління загальною середньою освітою / Т. О. Лукіна, О. І. Ляшенко // Управління сучасним містом. – 2001. – № 1–3. – С. 73–79.
2. Майоров А. Н. Информационное обеспечение управленческой деятельности в системе образования / А. Н. Майоров // Школьные технологии. – 2000. – № 2. – С. 77–108.
3. Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні : монографія / Т. О. Лукіна. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 292 с.
4. Касьянова О. М. Моніторинг в управлінні навчальним закладом / О. М. Касьянова; Т. Б. Волобуєва. Управлінський супровід моніторингу якості освіти. – Х. : Вид. група «Основа», 2004. – 96 с. – (Бібліотека журн. «Управління школою»; вип. 1 (13)).
5. Моніторинг професійної діяльності вчителя: теорія і практика : метод. посіб. / За заг. ред. В. О. Огнев'юка, Л. Л. Хоружої. – К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2009. – 60 с.
6. Силина С. Н. Профессиографический мониторинг в педагогических вузах / С. Н. Силина // Педагогика. – 2001. – № 7. – С. 47–53.
7. Скиба М. Є. Моніторинг якості навчального процесу у вищому закладі освіти / М. Є. Скиба, С. Г. Костогриз, Г. В. Красильникова. – Хмельницький : ХНУ, 2009. – 219 с.
8. Шишов С. Е. Школа: мониторинг качества образования / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. – М. : Педагогическое общество России, 2000. – 320 с.
9. Рябова З. В. Теоретико-методологічні засади маркетингового управління навчальною діяльністю інститутів післядипломної педагогічної освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.06 «Теорія та методика управління освітою» / З. В. Рябова. – К., 2013. – 40 с.
10. Щоголева Л. О. Діагностичні процедури в моніторингових дослідженнях якості науково-методичної роботи : метод. посіб. для керівн. освітніх закладів / Л. О. Щоголева. – Луцьк : Твердиня, 2009. – 76 с.
11. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні / Г. В. Єльнікова. – К. : ДАККО, 1999. – 303 с.

12. Луценко Гр. В. Фундаменталізація фізичної освіти у вищій школі : монографія / Гр. В. Луценко [наук. ред. д-р. пед. наук, проф., чл.-кор. АПН України А. І. Кузьмінський. – Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2013. – 274 с.

13. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2012 № 887 «Про затвердження Типового положення про структурний підрозділ місцевої державної адміністрації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/887-2012-%D0%BF/print>. – Дата звернення: 18.05.2018.

14. Моніторинг стандартів освіти / За ред. А. Тайджмана і Т. Невілла Послтвейта. – Львів : Літопис, 2003. – 328 с.

15. Ляшенко О. Концептуальні засади моніторингу якості освіти / О. Ляшенко // Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / За заг. ред. О. І. Локшиної. – К. : К.І.С., 2004. – С. 21–27.

16. Лукіна Т. О. Актуальні питання формування системи моніторингу якості загальноосвітньої підготовки у контексті запровадження державних освітніх стандартів / Т. О. Лукіна, О. І. Ляшенко // Проведення педагогічного моніторингу якості навчання у контексті запровадження 12-бальної системи оцінювання : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 4–5 травня 2001 р. – Львів : ЛОППО, 2001. – С. 9–13.

17. Про зміст загальної середньої освіти : науково-аналітична доповідь [Електронний ресурс] / О. І. Ляшенко, С. Д. Максименко, О. М. Топузов та ін. ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : НАПН України, 2015. – 118 с. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B6UkMWiy4uKzNWoyN2cxZ0Q5UThpVhraGoyS0ZyTVFnSHQw/view>. – Дата звернення: 18.05.2018.

Григорій Васильевич Луценко,

доктор педагогических наук, доцент
кафедры педагогики и менеджмента образования
Глуховского национального педагогического
университета имени Александра Довженко,
e-mail: gr1974@ukr.net

Елена Анатольевна Маковская,

кандидат педагогических наук, доцент
e-mail: olenam2011@ukr.net

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ МОНИТОРИНГА В СИСТЕМЕ РАБОТЫ
ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЕМ**

В статье рассмотрена проблема мониторинга как специальной системы, определенного процесса, технологии. Установлено, что в сфере образования целью мониторинга является построение новых и совершенствование существующих систем управления образовательной деятельностью учреждения образования в целом и его структурных подразделений в частности. Согласно сформулированной цели мониторинга определяются его основные задачи. К ним относим разработку четкой системы критериев оценивания деятельности преподавательского состава и студентов / учащихся и методик применения таких критериев на практике; разработку методик анализа полученных данных по различным параметрам (количественными и качественными) для установления положительных и отрицательных факторов, влияющих на функционирование системы образования; создание отчетной документации с указанием возможных способов преодоления негативных тенденций.

Ключевые слова: образование, управление, менеджмент, мониторинг, модель, система, устойчивое развитие.

Hryhoriy Lutsenko,

Pedagogical sciences doctor, associate professor,
Pedagogy and education management chair,
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv
National Pedagogical University,
gr1974@ukr.net

Olena Makovska,

PhD, associate professor
e-mail: olenam2011@ukr.net

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL GROUNDS OF MONITORING IN THE WORK OF STATE EDUCATION MANAGEMENT INSTITUTIONS

Introduction. *The concept of monitoring is complex and multifaceted. For the first time this concept was used in soil science, then in ecology (environmental monitoring), and later in other sciences: biology, technology, sociology, economics, banking, psychology, management theory, medicine, pedagogy and education in general.*

Despite the wide range of application of the monitoring institute, it can not be stated yet that this category has been studied quite thoroughly in all spheres of human life. It also concerns the sphere of education and state administration of it. Recently, theoretical materials and various experiments aimed at creating effective methods for measuring the parameters of the studied objects in the education system as well as determining the indicators and criteria of the quality of the educational process are offered.

Purpose. *The purpose of the article is the analysis and generalization of the possibilities of using the educational monitoring tools in the work of state education management institutions.*

Methods. *theoretical analysis of psychological and pedagogical literature on the subject of the study made it possible to find out the state of the problem study in pedagogical science; comparative analysis is used to identify and compare different views of scientists on the problem of monitoring in education; methods of generalization, analogy, modeling helped to substantiate the conceptual model of monitoring in education.*

Results. *Education monitoring is characterized by a rather wide functional field, which is explained both by the complexity of the research object itself and by the multifaceted nature of the application of the results. Functions of educational monitoring can be determined by the purpose of a specific study and those who serve its customer. Monitoring can simultaneously be used as a means of conducting socio-pedagogical research, and as a tool of state-management influence on the education system. The functioning of the education monitoring system is based on the following principles:*

- consistency of normative-legal, organizational and scientific and methodical support of its components;
- objectivity in obtaining and processing information envisaging maximum exclusion of subjective assessments, taking into account all results, creating for all participants of the study the equal conditions in the process of checking the quality of training;
- thorough study of various aspects of the educational process, processing and analysis of the results;
- continuity and duration of observations on the state of education;
- getting on time, processing and using objective information on the quality of education;
- prospects of planned monitoring researches, their orientation on solving urgent tasks of educational development;
- reflexivity, which manifests itself at all levels of state and public management in the analysis of the quality of the educational activities results, the implementation of self-esteem and self-control;
- humanistic orientation of monitoring of the education quality - creating a situation of benevolence, trust, respect for the person, the most favorable conditions, positive emotional microclimate; the impossibility of using the results of research by public authorities for any criminal action;
- openness and efficiency of bringing the results of research to the relevant authorities, the public, interested international institutions.

Implementation of each of these principles of functioning the system of monitoring the quality of education at its various levels has certain differences, due to the goals and objectives of the level, features and the purpose of the separate study. However, despite the external differences existing at these levels, monitoring activities should be carried out within the framework of a systematic analysis of all components of the educational process and based on the systematic, coherent and integrated research. This is explained by the fact that the educational process is of a holistic nature, therefore monitoring and evaluation (i.e. monitoring) involves a thorough study of its various aspects, the use of a set of criteria and a combination of methods of study and methods of control.

Conclusion. *Based on the above mentioned, it can be noted that, at the present stage the purpose of monitoring in the education sphere is to build new and improve existing educational management systems of the institution of education in general and its structural departments in particular. In accordance with the stated goal of monitoring, its main tasks are determined. They include the development of a clear system of criteria for assessing the activities of teaching staff and students and the methods of implementing such criteria in practice; developing the methods for analyzing the data obtained by different parameters (quantitative and qualitative), for determining positive and negative factors influencing the functioning of the education system; creation of reporting documentation with indication of possible ways to overcome negative trends.*

In addition, monitoring and comparing the information received with international indicators enables to obtain material for assessing the state of the educational system in comparison with other countries, which is extremely important in the context of globalization and integration processes.

References

1. Lukina T. O. Regional'ny'j aspekt reformuvannya derzhavnogo upravlinnya zagal'noyu seredn'oyu osvitoju / T. O. Lukina, O. I. Lyashenko // *Upravlinnya suchasny'm mistom.* – 2001. – № 1–3. – S. 73–79.
2. Majorov A. N. Y'nformacy'onnoe obespecheny'e upravlencheskoj deyatel'nosti v sy'steme obrazovany'a / A. N. Majorov // *Shkol'nye technology'y.* – 2000. – № 2. – S. 77–108.
3. Lukina T. O. Derzhavne upravlinnya yakisty zagal'noyi seredn'oyi osvity v Ukraini : monografiya / T. O. Lukina. – K. : Vy'd-vo NADU, 2004. – 292 s.
4. Kas'yanova O. M. Monitory'ng v upravlinni navchal'ny'm zakladom / O. M. Kas'yanova; T. B. Volobuyeva. *Upravlins'ky'j suprovid monitory'ngu yakosti osvity.* – X. : Vy'd. grupa «Osнова», 2004. – 96 s. – (Biblioteka zhurn. «Upravlinnya shkolyu»; vy'p. 1 (13)).
5. Monitory'ng profesijnoyi diyal'nosti vchy'telya: teoriya i prakty'ka : metod. posib. / Za zag. red. V. O. Ognev'yuka, L. L. Xoruzhoyi. – K. : KMPU imeni B. D. Grinchenka, 2009. – 60 s.
6. Sy'ly'na S. N. Professy'ografy'chesky'j mony'tory'ng v pedagogy'chesky'x vuzax / S. N. Sy'ly'na // *Pedagogy'ka.* – 2001. – № 7. – S. 47–53.
7. Sky'ba M. Ye. Monitory'ng yakosti navchal'nogo procesu u vy'shshomu zakladi osvity / M. Ye. Sky'ba, S. G. Kostogry'z, G. V. Krasyl'ny'kova. – Xmel'ny'cz'ky'j : XNU, 2009. – 219 s.
8. Shy'shov S. E. Shkola: mony'tory'ng kachestva obrazovany'a / S. E. Shy'shov, V. A. Kal'nej. – M. : Pedagogy'cheskoe obshhestvo Rossy'y', 2000. – 320 s.
9. Ryabova Z. V. Teorety'ko-metodologichni zasady' markety'ngovogo upravlinnya navchal'noyu diyal'nistyju insty'tutiv pislyady'plomnoyi pedagogichnoyi osvity : avtoref. dy's. na zdobuttya nauk. stupenya dokt. ped. nauk : specz. 13.00.06 «Teoriya ta metody'ka upravlinnya osvitoju» / Z. V. Ryabova. – K., 2013. – 40 s.
10. Shhogolyeva L. O. Diagnosty'chni procedury' v monitory'ngovy'x doslidzhennyax yakosti naukovo-metody'chnoyi roboty' : metod. posib. dlya kerivn. osvitnix zakladiv / L. O. Shhogolyeva. – Lucz'k : Tverd'y'nya, 2009. – 76 s.
11. Yel'ny'kova G. V. Naukovi osnovy' rozvy'tku upravlinnya zagal'noyu seredn'oyu osvitoju v regioni / G. V. Yel'ny'kova. – K. : DAKKO, 1999. – 303 s.
12. Lucenko Gr. V. Fundamentalizaciya fizy'chnoyi osvity' u vy'shhij shkoli : monografiya / Gr. V. Lucenko [nauk. red. d-r. ped. nauk, prof., chl.-kor. APN Ukrainy' A. I. Kuz'mins'ky'j. – Cherkasy' : ChNU imeni Bogdana Xmel'ny'cz'kogo, 2013. – 274 s.
13. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy' vid 26.09.2012 № 887 «Pro zatverdzhennya Ty'povogo polozhennya pro strukturny'j pidrozdil miscevoyi derzhavnoyi administraciyi» [Elektronny'j resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/887-2012-%D0%BF/print>. – Data zvernennya: 18.05.2018.
14. Monitory'ng standartiv osvity' / Za red. A. Tajdzhmana i T. Nevilla Postlvejta. – L'viv : Litopy's, 2003. – 328 s.
15. Lyashenko O. Konceptual'ni zasady' monitory'ngu yakosti osvity' / O. Lyashenko // *Monitory'ng yakosti osvity': svitovi dosyagnennya ta ukrajins'ki perspekty'vy' / Za zag. red. O. I. Lokshy'noyi.* – K. : K.I.S., 2004. – S. 21–27.
16. Lukina T. O. Aktual'ni py'tannya formuvannya sy'stemy' monitory'ngu yakosti zagal'noosvitn'oyi pidgotovky' u konteksti zaprovadzhennya derzhavny'x osvitnix standartiv / T. O. Lukina, O. I. Lyashenko // *Provedennya pedagogichnogo monitory'ngu yakosti navchannya u konteksti zaprovadzhennya 12-bal'noyi sy'stemy' ocinyuvannya : materialy' Vseukrajins'koyi naukovo-prakty'chnoyi konferenciyi 4–5 travnya 2001 r.* – L'viv : LOIPPO, 2001. – S. 9–13.
17. Pro zmist zagal'noyi seredn'oyi osvity' : naukovo-anality'chna dopovid' [Elektronny'j resurs] / O. I. Lyashenko, S. D. Maksy'menko, O. M. Topuzov ta in. ; za zag. red. V. G. Kremenya. – K. : NAPN Ukrainy', 2015. – 118 s. – Rezhym dostupu: <https://drive.google.com/file/d/0B6UkMWiy4uKzNWoyN2cxZ0Q5UThpVhraGoyS0ZyTVFnSHQw/view>. – Data zvernennya: 18.05.2018.

Отримано редакцією 31.05.2018 р.